

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2021. gada 28. janvārī

lietā Nr. 2020-29-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs, pēc Administratīvās apgabaltiesas pieteikuma, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2020. gada 29. decembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkts (turpmāk arī – apstrīdētā norma) noteic, ka apsardzes sertifikātu aizliegts izsniegt personai, kurai diagnosticēti psihiski traucējumi, alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība vai uzvedības traucējumi. Apstrīdētā norma šādā redakcijā bija spēkā arī pieteikuma iesniegšanas brīdī. Apstrīdētā norma pašreizējā redakcijā bija iekļauta 2014. gada 13. februārī pieņemtajā Apsardzes darbības likumā, kas stājās spēkā 2014. gada 20. martā un aizstāja 2006. gada 11. maijā pieņemto Apsardzes darbības likumu (turpmāk – 2006. gada Apsardzes darbības likums).

2006. gada Apsardzes darbības likumā nebija iekļauts aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība. Saskaņā ar 2006. gada Apsardzes darbības likuma 11. panta otrās daļas 1. punktu apsardzes sertifikātu bija aizliegts izsniegt personai, kura sodīta par alkoholisko dzērienu iespaidā izdarītu noziedzīgu nodarījumu, – pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Savukārt minētā panta otrās daļas 6. punkts citstarp paredzēja aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kura administratīvi sodīta par alkoholisko dzērienu ietekmē izdarītiem pārkāpumiem, – ja nav pagājis gads pēc administratīvā soda izpildes.

2. Administratīvās apgabaltiesas (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) izskatīšanā ir administratīvā lieta, kas ierosināta pēc fiziskās personas (turpmāk – pieteicējs administratīvajā lietā) pieteikuma par tāda labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru šai personai tiktu izsniegts apsardzes sertifikāts.

Administratīvā rajona tiesa, pamatojoties uz apstrīdēto normu, pieteikumu noraidījusi, atzīstot, ka personai apsardzes sertifikāta izsniegšana atteikta pamatoti, jo tai diagnosticēta alkohola atkarība. Līdz ar to pastāvot apstrīdētajā normā noteiktais apsardzes sertifikāta izsniegšanas ierobežojums. Tāpat tiesa atzinusi, ka gadījumā, kad personai ir bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, iestājas apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums neatkarīgi no tā, vai narkologs, kurš noteicis diagnozi, ir vai nav ievadījis ziņas jebkādā reģistrā, ir vai nav konstatējis remisiju vai citas veselības stāvokļa izmaiņas.

Pieteikuma iesniedzēja, izskatot iesniegto apelācijas sūdzību, nolēmusi apturēt tiesvedību izskatāmajā lietā un vērsusies Satversmes tiesā ar pieteikumu, kurā lūgusi izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā noteic absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, varētu būt pretrunā ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu, jo apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav samērīgs. Proti, apstrīdētā norma nepieļaujot personas veselības stāvokļa individuālu izvērtējumu, bet šajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi – sabiedrības drošības aizsardzība – būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem

līdzekļiem. Likumdevējs esot varējis noteikt izņēmumu no vispārējā aizlieguma izsniegt apsardzes sertifikātu gadījumos, kad personai ar alkohola atkarību zināmu laika periodu konstatēta stabila remisija, un vienlaikus šādām personām uzlikt pienākumu veikt obligātas regulāras veselības pārbaudes.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei.

Pēc Saeimas ieskata, pieteikumā minētais liecinot par to, ka personas pamattiesību aizskārumu radot apstrīdētās normas piemērošana, nevis pati apstrīdētā norma.

Lai gan Satversmes 106. panta pirmajā teikumā garantētās pamattiesības aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas ierobežo personas brīvību izvēlēties nodarbošanos, šī Satversmes norma neliedzot valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Likumdevējam esot rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Taču likumdevējs nedrīkstot izvirzīt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas prasības attiecībā uz spējām un kvalifikāciju.

Apsardzes darbinieka profesija esot viena no reglamentētajām profesijām, un valsts varot noteikt zināmas prasības personām, kuras vēlas strādāt par apsardzes darbiniekiem. Augstu prasību izvirzīšana apsardzes darbiniekiem esot pamatota ar viņiem uzticamo pienākumu un pildāmo uzdevumu specifiku, kas saistīta ar īpašuma aizsardzību un iespējamu cilvēka pamattiesību ierobežošanu. Tāpat apsardzes darbiniekam izvirzītās prasības esot saistītas ar šīs profesijas pārstāvju paplašinātajām tiesībām pielietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus un pat šaujammieročus.

Ievērojot minēto, likumdevējs esot tiesīgs noteikt personām, kuras vēlas strādāt par apsardzes darbiniekiem, stingras prasības, kas attiecas ne tikai uz profesionālo kvalifikāciju un prasmēm, bet arī uz personību un veselības stāvokli. Ja likumdevējs paredzējis šādas prasības, tad tās citstarp vērtējamas kā Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumi. Saeima nenoliedz to, ka apstrīdētajā normā noteiktais liegums personai ar alkohola atkarību iegūt apsardzes sertifikātu ir uzskatāms par

tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojumu. Tomēr Saeima, pretēji Pieteikuma iesniedzējas viedoklim, uzskata, ka šis ierobežojums esot samērīgs.

Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma esot piemērojama, veicot individuālu personas izvērtējumu, proti, pārbaudot, vai persona konkrētajā laikā ir atkarīga no alkohola (vai tai konkrētajā laikā ir diagnosticējama alkohola atkarība). Fakts, ka personai iepriekš bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, pats par sevi neesot šķērslis darbam apsardzē, jo noteicošais esot Valsts policijas vērtējums par personas atbilstību apstrīdētās normas prasībām apsardzes sertifikāta pieprasīšanas un izsniegšanas laikā. Attiecīgi esot noteiktas kompetentās personas, proti, narkologs un psihiatrs, kas laikā, kad pacients gatavojas iesniegt Valsts policijai iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, izvērtējot viņa veselības stāvokli un izieto ārstēšanas kursu atbilstoši Ārstniecības likumam un Ministru kabineta 2012. gada 24. janvāra noteikumiem Nr. 70 "Alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimnieku ārstēšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 70).

Šo ārsta atzinumu Valsts policija ņemot vērā, vērtējot personas atbilstību normatīvo aktu prasībām, proti, pirms apsardzes sertifikāta izsniegšanas Valsts policija pārbaudot, vai uz personu neattiecas Apsardzes darbības likumā noteiktie ierobežojumi, tostarp pārbaudot arī apstrīdētajā normā ietvertā nosacījuma esību vai neesību. Esot iespējams, ka apsardzes sertifikātu saņem arī tāda persona, kurai agrāk bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, bet kurai laikā, kad tā pretendē uz apsardzes sertifikātu, nav ar alkoholu saistītu pretindikāciju darbam apsardzē un to apliecina ārsta atzinums. Remisijas periods varot tikt ņemts vērā, taču tikai kā daļa no individuālā personas izvērtējuma.

Pēc Saeimas ieskata, nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē. Ņemot vērā alkohola atkarības ietekmi uz personas spējām pilnvērtīgi veikt apsardzes darbinieka pienākumus, kā arī risku, ko pati no alkohola atkarīgā persona, strādājot apsardzes jomā, varētu radīt sabiedrībai, esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojuma nelabvēlīgās sekas personām ar alkohola atkarību nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot samērīgs.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma, paredzot liegumu izsniegt apsardzes sertifikātu, ierobežo personas tiesības, tomēr norāda, ka Satversmes 106. pants neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā varētu īstenot konkrētu nodarbošanos.

Apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums neesot vienīgais personas profesionālās darbības un tiesību ierobežojums, kas saistīts ar alkohola pārmērīgu lietošanu vai alkohola atkarību. Šāds ierobežojums esot paredzēts arī citos tiesību aktos gadījumos, kad nepieciešams, lai konkrētai personai, kura vēlas veikt vai iegūt tiesības veikt konkrētu profesionālo darbību, būtu noteiktas rakstura īpašības un stabils veselības stāvoklis. Šāds ierobežojums esot noteikts, piemēram, Ieroču aprites likumā, likumā “Par valsts noslēpumu”, Valsts drošības iestāžu likumā. Ierobežojumi saistībā ar alkohola pārmērīgu lietošanu vai alkohola atkarību paredzēti iekšlietu sistēmas dienestā, militārajā dienestā un darbā valsts drošības iestādēs. Neesot šaubu par to, ka alkohola pārmērīga lietošana un alkohola atkarība nav savienojama ar tādu profesionālo darbību, kas ietekmē citu personu tiesības vai ir saistīta ar valsts drošību. Alkohola atkarība novedot pie veselības traucējumiem, kuru rezultātā mainoties cilvēka uzvedība un viņš varot kļūt bīstams apkārtējai sabiedrībai.

Ņemot vērā apsardzes darbinieka profesionālās pilnvaras, varot piekrist Pieteikuma iesniedzējas un Saeimas viedoklim, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpo Satversmes 116. pantā norādītajam leģitīmajam mērķim – aizsargāt sabiedrības drošību. Apstrīdētā norma liedzot personām ar diagnosticētu alkohola atkarību veikt apsardzes darbinieka pienākumus, un tas esot piemērots līdzeklis sabiedrības drošības aizsardzībai.

Apstrīdētās normas izvērtējums kopsakarā ar citām tiesību normām liecinot, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums nav absolūts. Apsardzes darbības likumā paredzētajos gadījumos apsardzes darbībā citstarp varot tikt izmantoti arī šaujamočļi. Tā kā šaujamočļa lietošana ir saistīta ar sabiedrības drošības apdraudējumu, prasības, kas izvirzītas apsardzes darbiniekiem attiecībā uz alkohola atkarību, esot salīdzināmas ar prasībām, kam jābūt izpildītām ieroča iegādāšanās, glabāšanas vai nēsāšanas atļaujas saņemšanai, jo tās visas vērstas uz kopīga mērķa sasniegšanu – sabiedrības drošības aizsardzību. To apstiprinot arī apsardzes sertifikāta izsniegšanas regulējums. Uz to, ka ir nepieciešama individuāla personas izvērtēšana, pārbaudot tās atbilstību apsardzes

sertifikāta saņemšanai izvirzītajām prasībām, norādot arī Pieteikuma iesniedzējas sniegtā informācija par Veselības ministrijas viedokli šajā jautājumā. Proti, Veselības ministrija norādot, ka persona ar alkohola atkarību, ja tā ārstējusies un sasniegusi remisiju (nelietošanas periods), kas pārsniedz trīs gadus, un ja tai objektīvu izmeklējumu rezultātā nav konstatētas tādas slimības izraisītas bioloģiskas un sociālas sekas, kas varētu ietekmēt personas psiholoģisko un sociālo funkcionēšanu, var saņemt ārsta narkologa atzinumu, ka nav pretindikāciju darbam apsardzē. Turklāt apsardzes sertifikāta saņemšanai nepieciešamais atturības periods varot būt īsāks nekā ieroču iegādāšanās, glabāšanas, nēsāšanas un lietošanas atļaujas saņemšanai nepieciešamais atturības periods. To, ka apstrīdētā norma neparedz absolūtu, uz mūžu noteiktu aizliegumu saņemt apsardzes sertifikātu gadījumos, kad personai agrāk konstatēta alkohola atkarība, apstiprinot arī Veselības ministrijas viedoklis, uz kuru atsaukusies Pieteikuma iesniedzēja. Medicīniskās pretindikācijas apsardzes sertifikāta saņemšanai konstatējot ārsts, vadoties pēc medicīniskiem kritērijiem.

Tādējādi personas tiesību aizskārums konkrētajā gadījumā esot radies apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, normatīvā regulējuma vienveidīgas piemērošanas nolūkā būtu vēlams Apsardzes darbības likumā ietvert pilnvarojumu Ministru kabinetam noteikt medicīniskās pretindikācijas apsardzes sertifikāta saņemšanai, kā arī pretendentu veselības stāvokļa un psiholoģisko īpašību pārbaudes kārtību līdzīgi kā likumā "Par valsts noslēpumu", Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā un Ieroču aprites likumā.

5. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. pantam.

Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumu Nr. 380 "Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 380) 24.2. apakšpunktam persona, kura sekmīgi nokārtojusi pārbaudījumu, kā arī šo noteikumu 5. punktā minētā persona iesniedzot Valsts policijā iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, tam pievienojot arī psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par savu veselības stāvokli. Ja atzinumā nav norādīts derīguma

termiņš, no tā izsniegšanas datuma nedrīkstot būt pagājušas vairāk kā 90 dienas. Noteiktais narkologa izsniegtā atzinuma derīguma termiņš liecinot par to, ka attiecīgā ārstniecības persona veikusi individuālu personas izvērtējumu, proti, izvērtējusi, vai persona konkrētajā laikā ir atkarīga no alkohola, un šis izvērtējums neesot atkarīgs no tā, vai attiecīgajai personai alkohola atkarība ir vai nav diagnosticēta iepriekš.

Turklāt saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 15. septembra noteikumiem Nr. 746 "Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība" esot izveidota attiecīga valsts informācijas sistēma, kurā tiek apkopoti dati par pacientiem, kuri slimo ar noteiktām slimībām, tostarp arī dati par narkoloģiskajiem pacientiem. Likumdevējs neesot vēlējis tikai formālu apstākļu noskaidrošanu, proti, to, lai tiktu pārbaudīts, vai persona ir iekļauta attiecīgajā reģistrā, bet esot noteicis kompetento personu – narkologu vai psihiatru –, kas individuāli izvērtē pacienta veselības stāvokli un veikto ārstēšanu, tādējādi samērojot personas interesi brīvi izvēlēties nodarbošanos ar sabiedrības interesi dzīvot drošā vidē.

Tādējādi gadījumā, ja narkologs savā atzinumā norādījis, ka attiecīgajai personai nav alkohola atkarības, Valsts policijai esot pamats uzskatīt, ka minētā persona ir vesela un uz to nav attiecināms apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums.

6. Pieaicinātā persona – Veselības ministrija – paskaidro, ka tādā gadījumā, ja psihiatrs vai narkologs savā atzinumā norādījis, ka attiecīgajai personai nav medicīnisku pretindikāciju saistībā ar alkoholisko dzērienu lietošanu, Valsts policijai esot pamats uzskatīt, ka minētā persona ir vesela un uz to nav attiecināms apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums.

Lai konstatētu slimības remisiju, narkologs savā darbā izmantojot valstī attiecībā uz konkrētām slimībām noteiktās un apstiprinātās medicīniskās tehnoloģijas un vadlīnijas un ievērojot Ārstniecības likumu un Pacientu tiesību likumu. Atkarības sindroms esot hroniska slimība, kuras norise raksturojoties ar remisijas un recidīvu stāvokļiem. Termins "remisija" norādot uz pacienta atveseļošanās fāzi, un šo stāvokli varot apstiprināt, veicot objektīvus izmeklējumus (piemēram, analīzi, kura uzrāda CDT–karboksitransferīna deficītu asins plazmā un kura ļauj objektīvi spriest par alkohola lietošanu vai nelietošanu, kā arī psiholoģisko izmeklēšanu personības sociālās funkcionēšanas izvērtēšanai, bioķīmiskos izmeklējumus, ķīmiski toksikoloģiskos

izmeklējumus alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu noteikšanai bioloģiskajās vidēs, kā arī citus papildus nepieciešamos izmeklējumus). Noteikumi Nr. 70 paredzot, ka personām ar atkarības diagnozi pēc trīs gadus ilgas stabilas, objektīvi pierādītas remisijas dinamiskā novērošana tiek pārtraukta. Ja personai nepieciešams narkologa atzinums ieroču nēsāšanas un glabāšanas atļaujas saņemšanai, tad tiekot ievērots nosacījums par piecus gadus ilgu stabilu, objektīvi pierādītu remisiju. Ja pacients nevar pierādīt piecu gadu remisiju, tad narkologs pēc subjektīvo un objektīvo datu izvērtēšanas varot pieņemt lēmumu par atļaujas izsniegšanu uz ierobežotu laiku – vienu gadu – un tālākas dinamiskās novērošanas veikšanu. Novērošanas regularitāti nosakot narkologs.

Pēc Veselības ministrijas ieskata, konkrētajā situācijā pastāvot tiesību normas izpratnes un piemērošanas problēmas. Savukārt tad, ja apstrīdētā norma tiktu skatīta kā absolūts aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai jebkad diagnosticēta alkohola atkarība, pastāvētu būtiskas šaubas par šāda aizlieguma samērīgumu.

Ja persona ir izgājusi veselības pārbaudi ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem nepieciešamās atļaujas saņemšanai un ziņas par to ir iekļautas Ieroču reģistrā un Licenču un sertifikātu reģistrā, tad personas atbilstība apsardzes sertifikāta saņemšanai netiekot apšaubīta. Tas, ka Noteikumos Nr. 380 nav tik detalizēti izklāstīti psihisko traucējumu, alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības vai uzvedības traucējumu diagnosticēšanas nosacījumi, nevarot būt pamats apstrīdētās normas atzīšanai par neatbilstošu Satversmei.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. pantam tiktāl, ciktāl noteiktais ierobežojums nav absolūts.

Tā kā esot iespējams noteikt tādu tiesisko regulējumu, kas ar mazākiem ierobežojumiem sasniegtu likumdevēja noteikto leģitīmo mērķi, neesot saskatāms tāds sabiedrības labums, kas būtu lielāks par konkrēto absolūto indivīda tiesību ierobežojumu. Piemēram, esot iespējams izskatīt katru gadījumu individuāli un izvērtēt iespēju izsniegt sertifikātu personai, ja tai ir noteikts remisijas periods. Savukārt tas nozīmējot, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums neatbilst samērīguma principam, kā arī ir diskriminējošs, jo salīdzināmām personu grupām salīdzināmos apstākļos tiekot

noteikts elastīgāks regulējums attiecībā uz ierobežojumiem pretendēšanai uz noteiktiem amatiem.

8. Pieaicinātā persona – Valsts policijas Galvenā kārtības policijas pārvalde (turpmāk – Galvenā kārtības policijas pārvalde) – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei.

Apsardzes darbības likums neparedzot citus personas veselības stāvokļa vērtēšanas kritērijus, tādus kā remisija, ziņu esība vai neesība dažādos valsts (medicīnas iestāžu) reģistros aktīvajās vai kādās citās uzskaitēs. Valsts policija personas veselības stāvokļa atbilstību apstrīdētās normas prasībām vērtējot, ņemot vērā ārsta speciālista (narkologa, psihiatra) atzinumā norādīto: vai personai ir vai nav diagnosticēti psihiski traucējumi, alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība vai uzvedības traucējumi. Ja ārsts speciālists atzinumā norādījis, ka personai nav pretindikāciju darbam apsardzē vai ka persona nav narkologa vai psihiatra uzskaitē un no šā atzinuma nepārprotami secināms, ka persona ir vesela un uz to nav attiecināmi Apsardzes darbības likuma 15. pantā noteiktie ierobežojumi, tad personai tiekot izsniegts apsardzes sertifikāts.

Ja personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, tad iestājoties apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums, – neatkarīgi no tā, vai narkologs, kurš noteicis diagnozi, ir vai nav ievadījis ziņas kādā reģistrā vai konstatējis remisiju vai citas veselības stāvokļa izmaiņas. Gramatiski interpretējot apstrīdētajā normā noteikto tiesību ierobežojumu, varot secināt, vai likums paredz iestādei rīcības brīvību, vērtējot apstrīdētās normas piemērojamību. Uz iestādes rīcības brīvību norādot tādi formulējumi kā “var”, “drīkst”, “tai ir tiesības” piemērot attiecīgās sekas, turklāt likumā jau esot skaidri noteikts vairāku iespējamo seku katalogs vai ietvars. Savukārt tad, ja likumdevējs lietojis vārdus “izskata”, “novērš”, “aizliegts” u. tml., esot paredzēta iestādes obligāta darbība, bet ne rīcības brīvība izšķirties par attiecīgās darbības veikšanu vai neveikšanu. Tādējādi esot secināms, ka likumdevējs nav paredzējis iestādei rīcības brīvību, piemērojot apstrīdēto normu, vērtēt personas slimības gaitu vai citus apstākļus, bet vien uzlicis tai pienākumu pārliecināties par to, vai pastāv vai nepastāv Apsardzes likuma 15. pantā noteiktie ierobežojumi.

Valsts policija veicot individuālu personas izvērtējumu, pamatojoties uz narkologa sniegtu atzinumu. Valsts policijas kompetencē neietilpstot narkologa atzinuma pārvērtēšana. Personas individuālo medicīnisko izvērtējumu varot veikt un secinājumu par to, vai persona ir izveseļojusies (t. sk. par to, kā izveseļošanās procesu ietekmē remisijas stāvoklis), un to, vai tās veselības stāvoklis ir atbilstošs apsardzes darbinieka pienākumu veikšanai, varot izdarīt vienīgi narkologs. Pieteicējam administratīvajā lietā esot diagnosticēta alkohola atkarība, un šis fakts neatkarīgi no norādes par remisiju esot patstāvīgs un obligāts Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punktā noteiktais pamats apsardzes sertifikāta neizsniegšanai.

Tā kā apsardzes darbinieka pienākumi ir saistīti ar sabiedrībai nozīmīgu funkciju pildīšanu, alkohola atkarības ietekme uz personas uzvedību radot riskus, kas neesot savienojami ar apsardzes darbinieka pienākumiem. No apstrīdētās normas izrietošajam pamattiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība. Šo leģitīmo mērķi samērojot ar personai uzlikto ierobežojumu, izdarāms secinājums, ka ierobežojums ir samērīgs un nepieciešams sabiedrībai kopumā.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Slimību profilakses un kontroles centrs – norāda, ka atbilstoši Noteikumiem Nr. 70 alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimības diagnozi nosaka un ārstēšanu organizē narkologs sadarbībā ar citām ārstniecības vai ārstniecības atbalsta personām.

Atbilstoši Starptautiskajai statistiskajai slimību un veselības problēmu klasifikācijai alkohola atkarība tiek diagnosticēta tad, ja viena mēneša laikā vienlaicīgi fiksēti trīs vai vairāki šādi kritēriji: spēcīga tieksme vai neatvairāma vēlēšanās lietot alkoholu; mazinājusies spēja kontrolēt alkohola lietošanu, daudzumu, līmeni vai arī lietošanu izbeigt; abstinences simptomu parādīšanās pēc alkohola lietošanas izbeigšanas vai samazināšanas; paaugstināta alkohola tolerance – aizvien lielāku devu lietošana, lai panāktu rezultātu, ko agrāk sniedza mazākās devās lietotais alkohols; alkohola lietošana kļūst par svarīgu dzīves sastāvdaļu, kas var izpausties, personai vai nu daļēji, vai vispār atsakoties no citām interesēm vai apmierinājuma veidiem, kas tai agrāk bija svarīgi; daudz laika tiek patērēts, iegādājoties alkoholu, to lietojot un atgūstoties no tā iedarbības; alkohola lietošana turpinās, neraugoties uz tās

izraisītajiem neapstrīdamiem kaitējumiem, kurus lietotājs apzinās vai viņam vajadzētu apzināties.

10. Pieaicinātā persona – VSIA “Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” (turpmāk – Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs) – norāda, ka alkohola atkarība ir hroniska slimība un attiecīgā diagnoze personai tiek noteikta uz mūžu. Taču narkoloģijā atbilstoši mūsdienu pieejai esot jāvērtē nevis diagnoze kā tāda, bet gan konkrēts pacients un viņa saslimšana, emocionālā stabilitāte, funkcionēšana un sociālā adaptēšanās. Šobrīd pastāvot tādi instrumenti un psihodiagnostikas iespējas, kas ļaujot slimību izvērtēt daudz adekvātāk. Tālab katrs saslimšanas gadījums esot pienācīgi jāizvērtē, pamatojoties uz pieejamiem normatīviem, kas nosaka konkrētus ārstēšanās un novērošanas termiņus. Turklāt neesot pieļaujams tas, ka pacients tiek sodīts par pagātnes notikumiem.

Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs norāda, ka alkohola atkarība ir ārstējama. Pamatojoties uz zinātniskiem pētījumiem, tiek uzskatīts, ka stabila remisija, proti, stabils atturības periods ir pieci līdz astoņi gadi. Tomēr esot jāērķinās ar to, ka slimībai var būt recidīvi. Tā esot narkologa atbildība – kā izvērtēt un kādus instrumentus izmantot, lai būtu pārliecība par stabilu remisiju. Turklāt ārstēšana esot brīvprātīga, ārstam neesot instrumentu pacienta piesaistīšanai, neesot uzskaites. Sākotnējais posms esot dinamiska novērošana, kas ilgstot trīs gadus. Pēc tam esot divus gadus ilgs stabilizācijas periods, kurā ārsts uztur kontaktu ar pacientu, kurš dzīvo atturībā un kuram patiešām rūp savas slimības norise un tas, lai nebūtu recidīva.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Ārstu biedrība – norāda, ka alkohola atkarība ir hroniska, recidivējoša slimība. Persona ar alkohola atkarību varot uzrādīt stabilu remisiju, kas esot atveseļošanas procesa sastāvdaļa bez slimības recidīviem un apstiprinot stabilu psiholoģisko un sociālo funkcionēšanu. Taču neesot iespējams izvērtēt nākotnē iespējamu slimības recidīva risku, jo personības funkcionēšana neesot nemainīgs process un līdz ar to recidīva risku nosakot nevis slimība pati par sevi, bet gan faktori, kas var izprovocēt slimības atgriešanos.

Persona ar alkohola atkarību, kurai nav konstatētas slimības izraisītas bioloģiskas un sociālas sekas, nevarot apdraudēt apkārtējos. Neviena persona ar

alkohola atkarību nevarot tikt uzskatīta par psihiski nestabilu, ja nav veikta psiholoģiskā izmeklēšana, kas nepieciešama personas psihoemocionālās stabilitātes un sociālās funkcionēšanas izvērtēšanai. Par absolūtu kontrindikāciju varot uzskatīt alkohola atkarību ar personības degradāciju, kuru nosakot narkologs, papildus ņemot vērā psiholoģiskās izmeklēšanas rezultātus. Katru pacientu vajagot izvērtēt individuāli.

Latvijas Ārstu biedrība izsaka viedokli, ka būtu vēlams nodalīt darbu apsardzē, kas saistīts ar vajadzību nēsāt ieroci, un darbu apsardzē, kas ar šādu vajadzību nav saistīts. Diezgan bieži pie narkologiem vēršoties pacienti, kuriem varot atļaut strādāt apsardzē, bet bez ieroča. Alkohola atkarības diagnoze bez izvērtēšanas iespējām nevarot būt absolūta, uz mūžu noteikta pretindikācija darbam apsardzē.

12. Pieaicinātā persona – biedrība “Latvijas Drošības biznesa asociācija” (turpmāk – Drošības biznesa asociācija) – norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums atbilst sabiedrības interesēm un apdraudējums, ko var radīt persona ar alkohola atkarību, ir lielāks nekā personai noteiktais ierobežojums, kas liedz tai strādāt vienā noteiktā profesijā.

Apstrīdētā norma neparedzot nekādu izņēmumu attiecībā uz turpmākajām iespējām iegūt apsardzes sertifikātu, lai arī kā personas stāvoklis laika gaitā būtu mainījies. Pēc Drošības biznesa asociācijas ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums aizsargā citu cilvēku tiesības no riska, kas varētu rasties tādu apsardzes darbinieku dēļ, kuru rīcība nav paredzama viņu nestabilā psihiskā stāvokļa dēļ.

Drošības biznesa asociācija apšaubā reālās Valsts policijas iespējas pilnvērtīgi kontrolēt apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma ievērošanu. Apsardzes sertifikāti, iespējams, tiekot izsniegti arī personām, uz kurām attiecas apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums. Proti, pacientu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem un narkoloģisko pacientu reģistrācijas kārtība šobrīd nenodrošinot to, ka informācija par visiem pacientiem tiek ievadīta centralizētos reģistros un ir redzama visiem speciālistiem, lai arī pie kura narkologa vai psihiatra persona vērstos, lai saņemtu izziņu par apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma esību vai neesību. Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunkta redakcija arī neuzliekot psihiatram un narkologam pienākumu vērtēt personas atbilstību apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem.

Drošības biznesa asociācija norāda, ka saskaņā ar Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunktu prasība par atzinumu nav attiecināma uz personu, kura ārstniecības iestādē veikusi veselības pārbaudi ieroču glabāšanas (nēsāšanas) vai darbam ar ieročiem nepieciešamās atļaujas saņemšanai, ja par to ir ziņas Ieroču reģistrā vai Licenču un sertifikātu reģistrā.

Komentējot iespēju paredzēt katra gadījuma individuālu izvērtēšanu, Drošības biznesa asociācija uzsver, ka nepieciešams izstrādāt tādu izsvērtu kritēriju kopumu, pēc kuriem varētu noteikt, piemēram, personas emocionālo un stresa noturību. Šādas sistēmas izveide būtu atbalstāma, jo tā būtu vērsta uz sabiedrības drošības aizsardzību un varētu tikt attiecināta ne vien uz apsardzes darbiniekiem, bet arī citām personu grupām.

13. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes asoc. prof. Dr. iur. Aldis Lieljuksis – uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums neesot samērīgs gadījumos, kad darba pienākumu veikšanai nav nepieciešams ierocis.

Alkohola atkarība neesot izārstējama, bet noteikti esot ārstējama slimība. Tāpēc esot svarīgi tas, ka slimības diagnoze nav noņemama, taču ir iespējama ilgstoša personas atturēšanās no alkohola lietošanas. Šādā situācijā aktuāls esot arī jautājums par vienlīdzības principa ievērošanu, atšķirīgos faktiskajos apstākļos piemērojot vienādus tiesību ierobežojumus personām, kurām diagnoze “alkohola atkarība” ir noteikta un kuras turpina lietot alkoholu, un personām, kurām šī diagnoze ir noteikta, bet kuras ilgstoši atturas no alkohola lietošanas, kas esot diagnosticējams un objektīvi konstatējams apstāklis. Tā kā diagnoze esot noteikta uz mūžu, tad arī apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums personai esot noteikts uz mūžu un to neietekmējot tas apstāklis, ka persona ilgstoši atturas no alkohola lietošanas.

Aldis Lieljuksis nepiekrīt Saeimas norādītajam, ka tas, vai personai iepriekš bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, pats par sevi neesot šķērslis šīs personas darbam apsardzē. Noteicošais esot Valsts policijas vērtējums par personas atbilstību apstrīdētās normas prasībām apsardzes sertifikāta izsniegšanas laikā. Valsts policijas darbinieki neesot speciālisti ārstniecības jomā un tāpēc fiksētas alkohola atkarības diagnozes gadījumā nevarot medicīniski novērtēt, vai personai nav pretindikāciju darbam

apsardzē. Turklāt apstrīdētajā normā neesot paredzēta tādu apstākļu vērtēšana kā personas atturēšanās no alkohola lietošanas un remisijas ilgums. Līdz ar to policijai neesot tiesību patvarīgi paplašināt apstrīdētās normas tvērumu.

Saudzējošāks leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis, iespējams, būtu veselības pārbaudes veikšana pirms apsardzes apmācības uzsākšanas. Arodslimību ārsta atzinums būtu iesniedzams policijai kopā ar iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai. Pieņemot šādu risinājumu, būtu nepieciešams papildināt Noteikumus Nr. 380. Tādā veidā tiktu nodrošināta personas kompleksa pārbaude kā pirms darba attiecību nodibināšanas, tā arī nodarbinātības laikā.

14. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Medicīnas fakultātes Psihosomatiskās medicīnas un psihoterapijas katedras docents psihiatrs un psihoterapeits *Dr. med. Artūrs Utināns* – norāda, ka jāatšķir šādas diagnozes: alkohola kaitējoši pārmērīga lietošana (F 10.1) un alkohola atkarības sindroms (F 10.2). Alkohola atkarība esot arī biopsihosociāla slimība, kas nosakot indivīda bioloģisko, psihisko un sociālo funkcionēšanu. Tā esot primāra, hroniska (pastāvīga un ilgstoša), progresējoša slimība, kas palielina invaliditātes veidošanās un mirstības risku. Uz alkohola atkarību neattiecinot jēdzienu “pilnīga izārstēšanās”, bet drīzāk varot attiecināt jēdzienu “stabila, ilgstoša remisija”. Arī ilgstošas, stabilas remisijas gadījumā neesot pilnībā izslēdzama alkohola atkarības recidīva iespēja. Alkohola lietošanas recidīva risku nosakot daudzi apstākļi. Alkohola atkarības slimības norises gaita varot būt ļoti dažāda, remisija varot būt pilnīgāka vai nestabila.

Ilgstošu remisiju varot noteikt tikai retrospektīvi – dažos pētījumos spriests, ka pēc sešpadsmit gadus ilga perioda. Prognoze esot atkarīga arī no tā, vai persona ir izgājusi kādu ārstēšanās kursu vai pati samazinājusi alkohola lietošanu. Lielākā daļa cilvēku, ieskaitot atkarīgos, pārejot uz dažādiem alkohola lietošanas modeļiem un izkļūstot no tiem arī bez profesionālas ārstēšanas. Dabiska atveseļošanās bieži tiekot panākta ar ģimenes un draugu, kā arī savstarpējās palīdzības grupas atbalstu.

Svarīgi esot arī tas, vai personai ar alkohola atkarību ir vēl citi pavadoši psihiski traucējumi. Remisijas kritēriji esot balstīti uz to, ka vislielākais recidīva risks ir pirmajos trijos līdz 12 mēnešos. Uz ilgstošu remisiju norādot tas, ka recidīva nav bijis

vismaz 12 mēnešu laikā. Tātad pēc minētajiem kritērijiem to, ka alkohols nav lietots trīs gadus, varot uzskatīt par ilgstošu remisiju.

Personai, kurai ir alkohola atkarība un kura atrodas stabilā remisijā, noteiktos gadījumos varot būt vērojamas uzvedības izmaiņas. Ilgstoša alkohola lietošana radot smadzenēs tādas organiskas sekas, kas varot ietekmēt psihisko funkcionēšanu un uzvedību. Turklāt personai, kas lieto alkoholu, varot būt bijuši pavadoši, no alkohola lietošanas neatkarīgi psihiski traucējumi, piemēram, depresija, bipolāri traucējumi, trauksme, antisociālas personības traucējums, emocionāli nestabilas personības traucējums, paranoīdas personības traucējums, kā arī psihiskā reģistra traucējumi, piemēram, šizofrēnija, šizotipisks traucējums vai persistējoši murgi.

Jēdziens “apkārtējo apdraudējums” esot plašs un grūti definējams. Pacients varot apdraudēt pats sevi, vai pacients ar atmiņas traucējumiem varot aizmirst ieroci citiem pieejamā vietā. Šie traucējumi un apdraudējumi katrā individuālā gadījumā būtu jānosaka psihiatram, taču arī viņam neesot nākotnē iespējamās uzvedības prognozēšanas instrumentu un visi aprēķini esot tikai varbūtēji.

Secinājumu daļa

15. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tā noteic absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība. Savukārt Saeima atbildes rakstā norāda, ka Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību aizskārumu personai rada apstrīdētās normas piemērošana, nevis pati apstrīdētā norma un, pēc Saeimas ieskata, tiesvedība lietā būtu izbeidzama (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 28. lp.*). Līdzīgu viedokli, proti, to, ka personas pamattiesību ierobežojumu rada tieši apstrīdētās normas piemērošana, pauž arī vairākas pieaicinātās personas (*sk., piemēram, Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 24. lp. un Veselības ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 55. lp.*). Tādējādi Satversmes tiesa visupirms izvērtēs, vai ir pamats izbeigt tiesvedību lietā.

15.1. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka tiesību normas kļūdaina piemērošana nav pamats tiesību normas satversmības izvērtēšanai Satversmes tiesā (*sk. Satversmes*

tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu). Tiesību normu piemērošanas jautājumi ir vispārējās jurisdikcijas tiesu un administratīvo tiesu kompetencē. Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai ar apstrīdēto normu personai radītais pamattiesību aizskārums izriet no pašas apstrīdētās normas vai no tās piemērošanas.

15.2. Pieteicējs administratīvajā lietā, vēršoties Valsts policijā, lai saņemtu apsardzes sertifikātu, iesniedzis izrakstu no personas medicīniskās kartes, kurā norādīts, ka viņam ir alkohola atkarība (F 10.2), remisija – trīs gadi, pacients noņemts no aktīvās uzskaites (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 110.–111. lp.*). Latvijas Narkologu asociācija, sniedzot viedokli Administratīvajai apgabaltiesai, norādīja, ka alkohola atkarības sindroms ir diagnoze, kas iekļauta 10. starptautiskā slimību klasifikatora 5. nodaļā “Psihiski un uzvedības traucējumi psihoaktīvo vielu (alkohola) lietošanas dēļ”. Alkohola atkarība ir hroniska slimība, kuras norise raksturojas ar remisijas un recidīvu stāvokļiem. Hroniska slimība nozīmē, ka diagnoze personai tiek noteikta uz mūžu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 124. lp.*). Dr. med. Artūrs Utināns norāda, ka alkohola atkarības gadījumā nelieto jēdzienu “pilnīga izārstēšanās”, bet drīzāk lietojams jēdziens “stabila ilgstoša remisija”, turklāt arī stabilas ilgstošas remisijas gadījumā nav pilnībā izslēdzama alkohola atkarības recidīva iespēja (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 33. lp.*).

15.3. Apsardzes darbības likuma 14. panta trešā daļa paredz, ka Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā fiziskajai personai izsniedzams apsardzes sertifikāts. Noteikumi Nr. 380 ir izdoti saskaņā ar Apsardzes darbības likuma 14. panta trešo daļu, un to 24.2. apakšpunkts noteic, ka iesniegumam apsardzes sertifikāta saņemšanai pievieno psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par personas veselības stāvokli. Ja atzinumā nav norādīts tā derīguma termiņš, tad no tā izsniegšanas datuma nedrīkst būt pagājušas vairāk par 90 dienām. No lietas materiāliem izriet, ka atzinumi par pieteicēja administratīvajā lietā veselības stāvokli tika sniegti, veicot izrakstus no personas medicīniskās kartes saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 4. aprīļa noteikumiem Nr. 265 “Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 265) (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 90.–91. lp., 104.–107. lp., 110.–111. lp. un 129.–133. lp.*).

Atbilstoši Ārstniecības likuma 38. pantam katram ārstam ir tiesības dot atzinumu par pacienta veselības stāvokli un ārstēšanu, savukārt šā likuma 84. pantā paredzēts sods par medicīnisko atzinumu sniegšanas pārkāpumiem. Ārstniecības likuma 59. pants noteic, ka medicīnisko dokumentu lietvedības kārtību ārstniecības iestādēs nosaka Ministru kabinets. Medicīniskie dokumenti ir ikviena rakstveidā, radiodiagnostiskās filmās vai elektroniskā formā fiksēta ziņa par pacientu, viņa veselības stāvokli, slimības diagnozi un prognozi, lietotajām profilakses, diagnostikas un ārstēšanas metodēm, kā arī diagnostikas un ārstniecības rezultātiem, kā to nosaka Pacientu tiesību likuma 1. panta otrās daļas 4. punkts.

Saskaņā ar Noteikumu Nr. 265 10. punktu medicīniskajos ierakstos iekļauj informāciju, kas nodrošina pacienta atpazīstamību, apliecina diagnozi, pamato izmeklējumus un ārstēšanas metodes, kā arī precīzi ataino ārstēšanas rezultātus. Noteikumi Nr. 265 citstarp nosaka medicīnisko ierakstu kvalitātes prasības. Atbilstoši Noteikumu Nr. 265 29. punktam medicīniskais ieraksts ir pilnīgi pabeigts, ja tajā ir ierakstītas visas pacienta galīgās diagnozes un komplikācijas. Savukārt tad, ja medicīniskajos ierakstos pamatotu iemeslu dēļ nepieciešams veikt labojumus, jānodrošina medicīniskajos ierakstos ietvertās sākotnējās informācijas saglabāšana un pievienošana labojumiem, kā to nosaka minēto noteikumu 30. punkts. Atbilstoši Noteikumu Nr. 265 12. pielikumam – veidlapai Nr. 027/u – izrakstā no pacienta medicīniskās kartes citstarp jānorāda pilna diagnoze.

Ikvienam ārstam, sniedzot izziņas par pacientu veselības stāvokli, ir noteikts pienākums tajās iekļaut patiesas un pilnīgas ziņas, kurās norādītas visas galīgās diagnozes. Tātad gadījumā, ja personai ir noteikta diagnoze “alkohola atkarība”, ārstam, sniedzot atzinumu un izrakstu no personas medicīniskajiem ierakstiem, nav tiesību šo diagnozi nenorādīt.

15.4. Alkohola atkarība ir slimība, un likumdevējs ir noteicis kārtību, kādā tā ārstējama. Atbilstoši Ārstniecības likuma 61. pantam alkohola atkarības slimnieku ārstēšana notiek labprātīgi pēc viņu vēlēšanās narkoloģiskajās ārstniecības iestādēs Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Savukārt saskaņā ar minēto Ārstniecības likuma pantu izdoto Noteikumu Nr. 70 7. punkts paredz ne mazāk kā trīs gadus ilgu no alkohola atkarīgās personas dinamisko novērošanu, ko veic narkologs. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 70 10.1. apakšpunktu dinamiskā novērošana tiek pārtraukta, ja

pacientam pēc ārstēšanās ir objektīvi pierādīta stabila remisija, nav konstatēta alkohola lietošana un narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu lietošana vai pacients nav spēlējis azartspēles vai datorspēles.

Tādējādi personas ar diagnosticētu alkohola atkarību dinamiskā novērošana var tikt pārtraukta, taču tas nenozīmē, ka persona būtu pilnībā izārstējusies un tai vairs nebūtu piemērojama diagnoze “alkohola atkarība”, jo šī slimība ir hroniska. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka attiecīgā diagnoze personai tiek noteikta uz mūžu.

15.5. Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.2. punktu*). Likumdevējs Apsardzes darbības likumā ir noteicis Valsts policijai pienākumu pirms apsardzes sertifikāta izsniegšanas pārbaudīt, vai attiecībā uz personu nepastāv konkrēti ierobežojumi apsardzes sertifikāta izsniegšanai, tostarp pārbaudīt, vai personai nav diagnosticēta alkohola atkarība.

Galvenā kārtības policijas pārvalde, kas piemērojusi apstrīdēto normu, viedoklī Satversmes tiesai norādījusi, ka Apsardzes darbības likums nenosaka apsardzes darbinieku grupas vai kategorijas pēc amatu aprakstiem vai pienākumu apjoma, piemēram, tādas kā inkasācijas apsargs vai apsargs mācību iestādē. Līdz ar to jebkurai personai, kas vēlas iegūt apsardzes sertifikātu, ir izvirzīti vieni un tie paši nosacījumi un vērtēšanas kritēriji un Valsts policijai visi apsardzes darbinieki ir jāvērtē pēc vienotiem kritērijiem.

Galvenā kārtības policijas pārvalde norāda, ka apstrīdētā norma ir imperatīva tiesību norma, kas tieši aizliedz izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība. Tādējādi Valsts policijai, konstatējot, ka personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, nav rīcības brīvības un ir jāizdod obligātais administratīvais akts – atteikums izsniegt apsardzes sertifikātu – neatkarīgi no norādes par remisiju. Valsts policijai saskaņā ar apstrīdēto normu nav tiesību izvērtēt, vai katrā individuālajā gadījumā personai diagnosticētā alkohola atkarība ietekmē tās spēju veikt apsardzes darbības. Valsts policija vērtē personas veselības stāvokļa atbilstību apsardzes darbiniekam izvirzītajām prasībām, ņemot vērā narkologa vai psihiatra atzinumā ietvertos norādi uz to, vai personai ir diagnosticēta alkohola atkarība (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 47. lp.*).

Savukārt narkologi, kas snieguši atzinumus par pieteicēju administratīvajā lietā, norāda, ka narkologam ir jāsniedz informācija par personas diagnozi un slimības gaitu konkrētajā brīdī. Arī slimības, proti, alkohola atkarības, remisijas gadījumā narkologam neesot tiesību norādīt, ka nav pretindikāciju darbam apsardzē, jo apstrīdētā norma neparedzot nekādus izņēmumus attiecībā uz remisijas ilgumu (*sk. narkoloģes Lailas Atiķes viedokli, kas sniegts Valsts policijai, lietas materiālu 1. sēj. 109. lp. un narkoloģes Jeļenas Sorokinas viedokli, kas sniegts Administratīvajai apgabaltiesai, lietas materiālu 1. sēj. 137. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma liedz personai iegūt apsardzes sertifikātu, ja tai ir diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no tā, vai ir konstatēta slimības remisija vai citas veselības stāvokļa izmaiņas. Līdz ar to personas pamattiesību aizskārums izriet no apstrīdētās normas.

Tādējādi tiesvedība lietā ir turpināma.

16. Apstrīdētā norma noteic aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu ne tikai personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, bet arī personām, kurām diagnosticēti psihiski traucējumi, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība vai uzvedības traucējumi. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi: ja apstrīdētā norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, tad nepieciešams precizēt, ciktāl tā šo normu izvērtēs (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tā noteic absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai ir diagnosticēta alkohola atkarība. Arī lietas materiālos ir informācija tikai par aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība.

Tādējādi Satversmes tiesa izskatāmajā lietā vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tikai attiecībā uz personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība.

17. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: "Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai."

Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumu, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan arī praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu*). Savukārt šajā pantā ietvertās tiesības “brīvi izvēlēties” prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai tiktu nodrošināta iespēja katram strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas. Tomēr jēdziens “izvēlēties” šai pantā tulkojams kā personas apzināta un mērķtiecīga darbība, nevis tikai iekšējs lēmums (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 2. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien konkrētas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punktu*).

Satversmes 106. panta pirmais teikums neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tostarp tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, var ierobežot, taču attiecīgajam ierobežojumam jāatbilst kādam no Satversmes 116. pantā noteiktajiem legītimajiem mērķiem un jābūt samērīgam (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*). Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 13.1. punktu*), un valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības “brīvi izvēlēties” nodarbošanos (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*).

Apsardzes darbības kvalifikācijas pārbaudījuma nokārtošana ir viens no apsardzes sertifikāta saņemšanas priekšnosacījumiem, bet ar to vien nepietiek, lai persona varētu strādāt par apsardzes darbinieku, – tai ir nepieciešams saņemt apsardzes

sertifikātu, kuru saskaņā ar Apsardzes darbības likumu un Noteikumiem Nr. 380 izsniedz Valsts policija. No lietas materiāliem izriet, ka pieteicējs administratīvajā lietā ir veicis darbības, lai izpildītu apsardzes sertifikāta saņemšanai izvirzītos priekšnosacījumus: apguvis profesionālās pilnveides izglītības programmu “Personu un īpašuma aizsardzība, apsardzes darbs” un sekmīgi nokārtojis programmas kvalifikācijas pārbaudījumu, kā arī ieskaiti pirmajā palīdzībā autovadītājiem un ieroču nēsātājiem un iesniedzis iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, samaksājot attiecīgo valsts nodevu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 101.–103. lp.*). Valsts policija konstatējusi, ka uz minēto personu attiecas apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu, jo šai personai diagnosticēta alkohola atkarība. Šā iemesla dēļ pieteicējs administratīvajā lietā nav tiesīgs veikt apsardzes darbu.

Ja personai ir apsardzes darba veikšanai atbilstošas spējas un kvalifikācija, bet ir diagnosticēta alkohola atkarība, tad apstrīdētā norma liedz izsniegt šai personai apsardzes sertifikātu un tādējādi liedz tai strādāt par apsardzes darbinieku.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

18. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 21. punktu*).

19. Lai izvērtētu apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, visupirms jāpārbauda, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, t. i.:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 25. punktu*).

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma ir pieņemta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Apstrīdētā norma tika iekļauta Apsardzes darbības likumā tā sākotnējā redakcijā. Likumprojekts Nr. 740/Lp11 "Apsardzes darbības likums" tika iesniegts Saeimai 2013. gada 16. jūnijā un izskatīts trijos lasījumos. Likumprojekta izskatīšanas laikā par to saņemti Saeimas Juridiskā biroja, kā arī Iekšlietu ministrijas sagatavotie priekšlikumi, kas apspriesti 11. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas sēdēs (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 64.–150. lp. un 3. sēj. 1.–10. lp.*). Apsardzes darbības likums tika pieņemts 2014. gada 13. februārī un izsludināts 2014. gada 6. martā oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 47. Tādējādi apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan saprotamai, gan paredzamai. Proti, tiesību normai jābūt formulētai pietiekami precīzi un skaidri. Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt noteikumu piemērošanas jomu un nozīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ikvienai personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, strādāt par apsardzes darbinieku ir formulēts pietiekami skaidri. Tādējādi persona var izprast no apstrīdētās normas izrietošo tiesību saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Lietas dalībnieku un pieaicināto personu argumentus par to, vai apstrīdētā norma paredz absolūtu aizliegumu un vai likumdevējs, nosakot šādu aizliegumu, ir atbilstoši labas likumdošanas principam pienācīgi izvērtējis tā nepieciešamību,

Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot to, vai apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai šis ierobežojums atbilst samērīguma principam.

20. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības “var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”.

Ja ir noteikti personas tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka persona, kurai piemīt alkohola atkarība, nevar pilnvērtīgi veikt apsardzes darbiniekam uzticēto sabiedrības drošības aizsardzības pienākumu un pati ar savām darbībām var pakļaut riskam sabiedrības drošību. Persona, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, esot pakļauta alkohola negatīvajai ietekmei, proti, šāda persona varot sākt rīkoties agresīvi, varot zaudēt uzmanību un kognitīvās spējas, kā arī spējas adekvāti izvērtēt riskus. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot sabiedrības drošības aizsardzība (*sk. Saeimas atbildes raksta 6. lp.*).

Ierobežojumi attiecībā uz iespēju strādāt konkrētās profesijās vai veikt konkrētas darbības, kas noteikti personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, ir vērsti uz sabiedrības drošības aizsardzību.

Likuma “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” 32.³ panta pirmajā daļā noteikts, ka apsardzes darbinieks ir reglamentētā profesija apsardzes darbības jomā. Citstarp šā likuma mērķis atbilstoši tā 2. panta pirmajai daļai ir nodrošināt profesionālās darbības atbilstību noteiktiem kritērijiem, ja šī darbība ir saistīta ar sabiedrības interešu aizsardzību, tās drošību un veselības aizsardzību, kā arī aizsargāt atsevišķas sabiedriski nozīmīgas profesijas pret

neatbilstošu personu iesaistīšanu tajās, nosakot šīm profesijām paaugstinātas prasības. Savukārt Apsardzes darbības likuma 2. panta pirmā daļa noteic, ka šā likuma mērķis ir radīt tiesisku pamatu apsardzes darbības veikšanai, lai nodrošinātu personu un sabiedrības drošību.

Ņemot vērā apsardzes darbinieku pilnvaras un darba specifiku, likumdevēja noteiktā mērķa sasniegšanai šīm personām tiek izvirzītas paaugstinātas prasības attiecībā uz apsardzes sertifikāta iegūšanu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no remisijas izsniegt apsardzes sertifikātu ir vērsts uz to, lai veicinātu sabiedrības drošību, nodrošinot to, ka par sabiedrības drošību rūpējas personas ar atbilstošām spējām un kvalifikāciju.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

21. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 15. punktu*).

22. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai

(sk. Saeimas atbildes raksta 5.–6. lp.). Arī Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums kalpo Satversmes 116. pantā norādītā leģitīmā mērķa – aizsargāt sabiedrības drošību – sasniegšanai, jo apsardzes darbinieka kompetences neapšaubāmi ir saistītas ar sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšanu, tostarp arī ar personu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību un aizsargājamo objektu apdraudējumu novēršanu (sk. pieteikuma 23. punktu lietas materiālu 1. sēj. 7.–8. lp.).

Apsardzes darbības likuma 15. pantā ir noteikti apsardzes sertifikāta izsniegšanas ierobežojumi, un viens no tiem ir ietverts apstrīdētajā normā. Tātad personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ar likumu ir aizliegts izsniegt apsardzes sertifikātu. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nodrošina to, ka par apsardzes darbinieku nestrādās neviena persona, kurai ir diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no slimības gaitas, citstarp arī remisijas. Tādā veidā tiek novērsts sabiedrības drošības apdraudējums, kas varētu rasties gadījumā, ja apsardzes darbinieks ar alkohola atkarību nepienācīgi pildītu savus darba uzdevumus un tādējādi nevis aizsargātu sabiedrības drošību, bet pat to apdraudētu, piemēram, nepamatoti pielietojot spēku vai ieroci.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.

23. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ir absolūts (sk. lietas materiālu 1. sēj. 11.–12. lp.). Līdzīgu viedokli pauž arī vairākas pieaicinātās personas (sk., piemēram, tiesībsarga viedokli lietas materiālu 1. sēj. 69. lp. un asoc. prof. Dr. iur. Alda Lieljukša viedokli lietas materiālu 1. sēj. 29. lp.). Savukārt Saeima un Iekšlietu ministrija norāda, ka šis aizliegums nav absolūts, jo apstrīdētā norma ir piemērojama, veicot individuālu personas izvērtējumu (sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 32. lp. un Iekšlietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 11. lp.).

Satversmes tiesa savā judikatūrā jau vairākās lietās ir vērtējusi tādu pamattiesību ierobežojumus, kuri uzskatāmi par absolūtiem (sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr. 2017-07-01, 2019. gada 5. decembra

spriedumu lietā Nr. 2019-01-01 un 2020. gada 17. decembra spriedumu lietā Nr. 2020-18-01). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesiskajam regulējumam, kas nepieļauj nekādus izņēmumus, ir absolūts raksturs (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2007. gada 10. aprīļa sprieduma lietā “*Evans v. the United Kingdom*”, pieteikums Nr. 6339/05, 89. punktu). Savukārt tiesību doktrīnā atzīts, ka par absolūtu aizliegumu uzskatāmas tādas tiesību normas, kas bez jebkādiem izņēmumiem attiecas uz visām personām, kuras nonāk to tvērumā, kā arī tādi tiesību normās ietverti personas pamattiesību ierobežojumi, kuri pēc būtības nav atkarīgi ne no kādiem individuālajiem apstākļiem (sk.: *Cumper P., Lewis T. Uncertainty, Irony and Subsidiarity: Blanket Bans and the European Court of Human Rights’ Procedural Turn. International and Comparative Law Quarterly, 2019, Volume 68, Issue 3, p. 613*).

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā ir ietverts absolūts personas pamattiesību ierobežojums, ir jāņem vērā, pirmkārt, vai tas attiecas vai neattiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu un tādējādi pieļauj izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (sk. *Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu, 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu un 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 20. punktu*).

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu attiecas uz ikvienu personu, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, un tādējādi pilnībā liedz šādai personai strādāt par apsardzes darbinieku. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums, kā to Satversmes tiesa jau ir konstatējusi, neparedz katra konkrētā gadījuma individuālu izvērtējumu, tātad nepieļauj nekādus izņēmumus. Turklāt šis aizliegums ir noteikts uz mūžu – tas ir spēkā arī tad, ja personas slimības gaita ir mainījusies un persona vairs nelieto alkoholu (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 137. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu attiecas uz ikvienu personu, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, un ir noteikts uz mūžu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts.

24. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv nekādi citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Satversmes tiesa ir secinājusi, ka absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ tā atbilstībai samērīguma principam ir izšķiroša nozīme (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Satversmes tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, attiecībā uz konkrētu personu grupu nosakot absolūtu aizliegumu, ir apsvēris to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē paredzētās pamattiesības aizskartu mazāk. Lai to izvērtētu, Satversmes tiesai ir jāpārlicinās par to, vai likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;

3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 21. punktu un 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 21. punktu*). Minētie apsvērumi pēc būtības konkretizē labas likumdošanas principa saturu gadījumos, kad likumdevējs lemj par absolūta aizlieguma ietveršanu kādā tiesību normā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23. punktu*).

24.1. Saeima 2014. gada 13. februārī pieņēma Apsardzes darbības likumu. No likumprojekta “Apsardzes darbības likums” anotācijas izriet, ka jauns likums bija jāpieņem, lai izpildītu prasības, kas izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra regulas Nr. 1214/2011 par *euro* skaidras naudas profesionāliem pārrobežu autopārvadājumiem starp *eurozonas* dalībvalstīm (turpmāk – Regula), kas stājās spēkā 2012. gada 29. novembrī (*sk. likumprojekta anotācijas I sadaļas 1. un 2. punktu un Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2013. gada 17. septembra sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 66. lp.*).

Likumdevējam atbilstoši Regulai bija jānosaka iestāde, kas izsniegs pārrobežu skaidras naudas pārvadājumu atļauju, un jāizstrādā kārtība šīs atļaujas izsniegšanai. Apsardzes darbības likumā tika iekļauti arī citi, ar Regulu nesaistīti grozījumi, kuru mērķis bija ēnu ekonomikas novēršana (*sk. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2013. gada 19. novembra sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 72. lp.*).

No Apsardzes darbības likuma izstrādes materiāliem izriet, ka attiecībā uz apstrīdēto normu tika iesniegts tikai viens priekšlikums – par redakcionāliem grozījumiem tās tekstā. Arī Saeimas Juridiskais birojs nav sniedzis ierosinājumus attiecībā uz apstrīdēto normu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 129.–130. lp.*), un tajā ietvertais aizliegums nav apspriests arī Saeimas debatēs. Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs šo ierobežojumu nav vērtējis kā absolūtu aizliegumu un līdz ar to arī nav pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību.

24.2. Absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir izvērtējis tā būtību un piemērošanas sekas. Proti, nosakot absolūto aizliegumu, likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23. punktu un 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23. punktu*).

Vērtējot apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu kā absolūtu aizliegumu, nozīme ir ne tikai tam, ka personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, bet arī tam, ka šāds ierobežojums saglabājas uz mūžu neatkarīgi no tā, vai konstatēta remisija un izmaiņas slimības gaitā. Personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, likumdevējs var noteikt papildu ierobežojumus vai juridiskas sekas tad, ja tas nepieciešams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai. Taču personai noteiktā diagnoze “alkohola atkarība” pati par sevi nenozīmē to, ka persona dzīves gaitā nevarētu mainīties un ilgstoši atturēties no alkohola lietošanas. Tāpēc Latvijas Ārstu biedrība uzskata, ka persona ar alkohola atkarību, kura ilgstoši atturas no alkohola lietošanas un kurai nav konstatētas slimības izraisītas bioloģiskas un sociālas sekas, nevar apdraudēt apkārtējos (*sk. Latvijas Ārstu biedrības viedokli lietas materiālu 1. sēj. 31. lp.*).

Izvērtējot Apsardzes darbības likuma izstrādes materiālus, nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu personām, kurām

diagnosticēta alkohola atkarība, strādāt par apsardzes darbiniekiem, būtu pēc būtības apspriedis iespēju, ka personas uzvedība un slimības izpausmes dzīves laikā var mainīties tādā veidā, ka sabiedrības drošība vairs netiek apdraudēta.

Līdz ar to likumdevējs nav izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un tā piemērošanas sekas.

24.3. Absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Proti, likumdevējam, nosakot absolūtu aizliegumu, ir jāpārlicinās, ka absolūts aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt tā mērķi. Tikai tādā gadījumā likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūtu aizliegumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka izņēmumi no absolūta aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtējumu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan regulējums, kas noteic periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja un vairākas pieaicinātās personas norāda uz vairākiem iespējamiem alternatīviem līdzekļiem, proti, izņēmumiem no apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma, kuri personas pamattiesības ierobežotu mazāk, bet ar kuriem tā mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, pieteikuma 33. punktu lietas materiālu 1. sēj. 13.–14. lp., tiesībsarga viedokļa 5. punktu lietas materiālu 1. sēj. 72. lp. un asoc. prof. Dr. iur. Alda Lieljukša viedokļa 3. punktu lietas materiālu 2. sēj. 28.–29. lp.*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka ilgstošu remisiju raksturo stabilas atturības stāvoklis. Savukārt recidīva risks ir mazināms, nosakot regulāras veselības pārbaudes personām, kurām ir diagnosticēts alkohola atkarības sindroms (*sk. pieteikuma 35. punktu lietas materiālu 1. sēj. 15. lp.*). Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums attiecas uz ikvienu personu, kurai ir diagnosticēta alkohola atkarība. Tomēr tas vien, ka personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, nenozīmē, ka persona atrodas aktīvā saslimšanas fāzē, proti, lieto alkoholu, un tādējādi nav spējīga pildīt darba pienākumus, tostarp strādāt apsardzē, vai ka tā, pildot darba pienākumus, radītu

sabiedrības drošības apdraudējumu. Starp personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, ir arī tādas personas, kuras atrodas trīs un vairāk gadu remisijas fāzē un risku sabiedrības drošībai nerada.

Nosakot izņēmumus un precizējot, kā var tikt veikts individuāls personas izvērtējums, ir jāņem vērā tas, ka ierobežojums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, joprojām būtu viens no līdzekļiem, ar kuriem var nodrošināt sabiedrības interesi – drošības aizsardzību.

24.3.1. Ja izvirzīto leģitīmo mērķi var sasniegt ar tādiem līdzekļiem, kas personas tiesības ierobežo mazāk, bet vienlaikus prasa nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, tad nevar uzskatīt, ka valstij būtu pienākums šādu līdzekli izvēlēties (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-113-0106 19.2. punktu*).

Atbilstoši Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunktam persona iesniedz Valsts policijā iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai un iesniegumam pievieno psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par savu veselības stāvokli. Tādējādi personu, kas vēlas saņemt apsardzes sertifikātu, izvērtē psihiatrs un narkologs. Taču normatīvais regulējums nenosaka tādu mehānismu, ka ārstam būtu tiesības vērtēt katra konkrētā gadījuma individuālos apstākļus, lai pārliecinātos, vai personas ar diagnosticētu alkohola atkarību personība un slimības gaita neliecina par to, ka šī persona varētu apdraudēt sabiedrības drošību.

Vairāki lietas dalībnieki kā iespējamu alternatīvo līdzekli, ar kuru ierobežojuma leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē, ir norādījuši individuālu izvērtējumu, veicot veselības pārbaudes personām, kuras glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem (*sk., piemēram, pieteikuma 33. punktu lietas materiālu 1. sēj. 13.–14. lp. un tiesībsarga viedokļa 4.6. punktu lietas materiālu 1. sēj. 72. lp.*). Ieroču aprites likuma 27. panta pirmā daļa noteic, ka veselības pārbaudi veic, lai izvērtētu fiziskās personas veselības stāvokļa atbilstību ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem un noteiktu, vai personai nav medicīnisku pretindikāciju ieroču glabāšanai (nēsāšanai), tostarp arī to, vai personai nav diagnosticēta alkohola atkarība, kuras dēļ persona nav spējīga lietot šaujameroci vai lielas enerģijas pneimatisko ieroci. Saskaņā ar Ieroču aprites likuma 27. panta sesto daļu ir izstrādāts Ministru kabineta noteikumu projekts “Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un

veic darbu ar ieročiem” (turpmāk – Noteikumu projekts), kas 2019. gada 5. decembrī tika izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē (*sk. Noteikumu projektu Nr. VSS-1209. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv>*). Noteikumu projekta 8. punkts kopsakarā ar 1. pielikuma 3. punktu paredz, ka personai, kurai konstatēta alkohola pārmērīga, kaitējoša lietošana, ieroča atļauju iespējams saņemt tikai pēc objektīvi pierādīta divu gadu atturības perioda, ja ir veikta pārbaude pie narkologa un nepieciešamie izmeklējumi. Savukārt tad, ja ir konstatēta alkohola atkarība, ieroča atļauju iespējams saņemt tikai pēc ārstēšanās un objektīvi pierādīta vismaz piecu gadu stabila atturības perioda, ja ir veiktas regulāras pārbaudes pie narkologa un nepieciešamie izmeklējumi.

Arī spēku zaudējušie Ministru kabineta 2014. gada 22. jūlija Noteikumi Nr. 418 “Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem” paredzēja šādu kārtību. Proti, personām, kas vēlas saņemt ieroču glabāšanas (nēsāšanas) atļauju un veikt darbu ar ieročiem, tiek veikts individuāls izvērtējums un tiek ņemts vērā remisijas periods.

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka jau šobrīd būtu iespējams efektīvi veikt personas individuālu izvērtējumu un paredzēt izņēmumu no absolūtā aizlieguma tādā gadījumā, ja persona, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ir stabilā remisijas fāzē un tai nav medicīnisku pretindikāciju apsardzes darbinieka pienākumu veikšanai. Turklāt nav konstatējams, ka šāds risinājums prasītu nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts. Veids, kādā attiecībā uz konkrētu personu realizējams individuāls risinājums, jau pastāv – arī šobrīd personai ir jāvērsas pie psihiatra un narkologa un izvērtējums tiek veikts. Taču apstrīdētā norma nepieļauj izņēmumus un tādējādi liedz ārstam norādīt atzinumā to, ka nav pretindikāciju darbam apsardzē.

24.3.2. Satversmes tiesai spriedumā nav jāuzskaita visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem, proti, paredzot izņēmumus no šā aizlieguma, kuri mazāk ierobežotu personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības. Tomēr likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu, nav noskaidrojis, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kā arī nav izvērtējis un

pamatojis to, ka personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ir nosakāms absolūts aizliegums strādāt par apsardzes darbinieku. Likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūtu aizliegumu tikai tad, ja tas ir vienīgais leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums neatbilst samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka, izskatot uz tiesas pieteikuma pamata ierosinātu lietu, tai vienmēr ir jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo administratīvo lietu būs tās spriedumam (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 20. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-19-01 7. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Turklāt administratīvās tiesas pieteikuma gadījumā nozīme citstarp ir pieteikuma priekšmetam konkrētajā administratīvajā lietā. Ja prasījums ir par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, administratīvā tiesa piemēros tiesību normas, kuras ir spēkā laikā, kad lieta tiek izskatīta tiesā (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. SKA-46/2012 8. punktu*).

Apstrīdētā norma, ciktāl tā nosaka absolūtu aizliegumu ikvienai personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, strādāt par apsardzes darbinieku bez individuāla apstākļu izvērtējuma par to, vai noteiktā diagnoze “alkohola atkarība” rada uzvedības traucējumus un konkrētā persona, veicot apsarga darba pienākumus, apdraudētu sabiedrības drošību, neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Lai Apsardzes darbības likuma piemērošana līdz apstrīdētās normas grozīšanai vai jauna regulējuma izstrādei neradītu Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība un kuras vēlas saņemt apsardzes sertifikātu, apstrīdētā norma uz šīm personām attiecināma, tieši piemērojot Satversmi, Apsardzes

darbības likumu un šajā spriedumā ietvertās atziņas – tostarp, nodrošinot, ka tiek veikts individuāls personas veselības stāvokļa izvērtējums, un pārliecinoties par sabiedrības drošības apdraudējuma iespējamību.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punktu, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Sanita Osipova